

۶۳- از نقشهای نهادی، مضاف‌الیهی، متممی و ندایی کدام یک اصلی و کدام یک غیراصلی هستند؟
الف) همه اصلی هستند.

ب) مضاف‌الیهی: غیراصلی-بقیه: اصلی.

پ) متممی و ندایی: غیراصلی-بقیه: اصلی.

ت) نهادی و متممی: اصلی-بقیه: غیراصلی.

۱۲- مطابقت فعل با نهاد

اگر نهاد جاندار باشد، فعل را در جمع و مفرد بودن با آن مطابقت می‌دهند، یعنی برای نهاد مفرد، فعل مفرد و برای نهاد جمع، فعل جمع می‌آورند:

هما آمد.

هما و بابک آمدند.

دانش‌آموز وارد شد.

دانش‌آموزان وارد شدند.

اگر نهاد جمع غیرجاندار باشد، فعل را هم مفرد و هم جمع می‌توان آورد:

شاخه‌ها شکست.

شاخه‌ها شکستند.

روزها گذشت.

روزها گذشتند.

با این همه در جاهایی که اشتباهی پیش نمی‌آید، اغلب فعل را مفرد می‌آورند:

دندانهای سگ و گربه باریک و نوک تیز است.

بر اثر وزش باد درها به هم خورد و شیشه‌ها شکست.

گرت پایداری است در کارها شود سهل پیش تو دشوارها.

□ اگر نهاد جمع و اسم معنی یا اسم زمان باشد مانند روزها، سالها، هفته‌ها معمولاً فعل را مفرد

می‌آورند:

سالها گذشت، ولی وعده‌ها انجام نیافت.

روزهایی که در مدرسه به تحصیل مشغولید مهمترین و گرانبهارترین قسمت زندگی شما به‌شمار می‌آید.

دشوارها گذشت و پیروزها نزدیک است.

سالها می‌گذرد شنبه به نوروز افتد.
روزهای سیاه کوتاه است.

□ برعکس شیوه بالا گاهی از روی احترام، برای نهاد مفرد، فعل جمع می‌آورند:

استاد تشریف آوردند.
پدرم فرمودند.

امروزه در کتابهای علمی اغلب، فعل را در جمع با نهاد تطبیق می‌دهند، مثالهای زیر از کتاب علوم پنجم دبستان (چاپ ۱۳۴۹) استخراج شده است:

مولکولهای تشکیل دهنده هوا پیوسته در جنبشند و وقتی که هوا گرم می‌شود، جنبش مولکولهای آن زیاد می‌شود. جنبش زیاد مولکولها، برخورد آنها را به یکدیگر زیادتر می‌کند. در نتیجه مولکولها یکدیگر را بیشتر می‌رانند و از هم دور می‌شوند. (ص ۷۵)

توده‌های هوا از منطقه‌ای به منطقه دیگر حرکت می‌کنند. در کشور ما توده‌های هوا معمولاً از مغرب به مشرق حرکت می‌کنند. (ص ۸۹)

[در اثر باد] درختان کوچک خم می‌شوند. شاخه‌های بزرگ درختان حرکت می‌کنند. درختان خم می‌شوند و شاخه‌های کوچک می‌شکنند. (ص ۹۴)

□ اگر نهاد اسم جمع باشد معمولاً فعل آن را هم جمع و هم مفرد می‌توان آورد:

جمعیت متفرق شدند. = جمعیت متفرق شد.

خلق منتظرند. = خلق منتظر است.

گروهی با نظر من موافق بودند. = گروهی با نظر من موافق بود.

اما برخی از اسمهای جمع فقط با فعل مفرد می‌آیند.

گله مشغول چرا شد. قافله گذشت. کاروان رفت.

از این قبیل است برخی از جمعهای مکتب عربی که گویی در فارسی، مفهوم جمع بودنشان کم‌رنگ شده است. این جمع مکتبها نیز همیشه با فعل مفرد می‌آیند؛ مانند اخلاق، عواقب، تکالیف و روابط در جمله‌های زیر:

اخلاق او خوب است. عواقب این کار خطرناک است.

تکالیف ما دشوار است. روابط حسن با محسن بهم خورده است.

و از این دست است جمع مکسری چون: احوال، مداخل، مخارج، وظایف، آثار، مناقشات، عملیات،

صادرات، واردات، تقسیمات و تحصیلات و ...

□ همه و برخی و بعضی همیشه فعل جمع می‌گیرند:

همه آمدند. برخی معتقدند که ... بعضی از بچه‌ها ورزش را دوست ندارند.

□ وقتی نام دو کس می‌آید گاهی یکی از آن دو و گاهی هر دو فاعل یا نهادند؛ آنجا که یکی نهاد

است باید فعل را مفرد آورد و آنجا که هر دو نهادند فعل جمع می‌آید:

۱- ابراهیم مانند اسماعیل با ادب است. ابراهیم با اسماعیل خوب کار می‌کند.

۲- ابراهیم و اسماعیل با ادبند. ابراهیم و اسماعیل خوب کار می‌کنند.

در جمله‌های نخست، نهاد، ابراهیم است و با فعل مفرد آمده؛ اما در دو جمله بعدی چون

ابراهیم و اسماعیل هر دو نهادند فعلشان جمع آمده است.

تمرین و پرسش

□ در جمله‌های زیر مصدرهای داخل پرانتز را به فعل مناسب تبدیل کنید:

روزها (گذشتن) و هنوز کسی از مسافران وارد نشده است.

دانش‌آموزان یکی‌یکی (وارد شدن) و در جای خود قرار می‌گیرند.

برگهای درختان بر اثر وزش باد یکی‌یکی (افتادن).

سالها (گذشتن) که او را ندیده‌ام.

موجود زنده و موجود غیرزنده چه تفاوتی با هم (داشتن؟)

موجودات زنده هریک غذای خود را از راهی به دست (آوردن).

آئینه‌ها نور خورشید را باز (تاباندن).

□ پنج جمله بسازید که در آنها نهاد، جمع غیرجاندار باشد.

□ پنج جمله بنویسید که در آنها نهاد و فعل از حیث مفرد و جمع برابر باشند.

□ پنج جمله بنویسید که در آنها نهاد و فعل از حیث مفرد و جمع برابر نباشند.

□ پاسخ درست پرسش چهارپاسخی زیر را مشخص کنید:

۶۴- نهاد دو جمله زیر کدام است؟ و کدام یک از آنها فاعل هم هست؟

کاروان از سفر بازگشت. جمعیت متفرق شدند.

الف) کاروان: نهاد و فاعل - جمعیت: نهاد

ب) کاروان و جمعیت: هر دو نهاد و فاعل

پ) کاروان: نهاد - جمعیت: نهاد و فاعل

ت) کاروان: نهاد و فاعل: متفرق: نهاد